

Een première + dubbelgebod in de Nicolaaskerk

‘Du sollt Gott, deinen Herren, lieben BWV 77

Aanstaande zondag hervat de Bach Cantorij haar cyclus van Bach-cantates met een uitvoering van cantate BWV 77, oorspronkelijk geschreven voor zondag 22 augustus 1723. Bach zat toen nog maar kort op zijn post als cantor in Leipzig.

Cantate BWV 77

Zou je een klein onderzoekje verrichten naar de tien minst uitgevoerde cantates van Bach, dan zou cantate 77 met stip in die discutabele toptien terecht komen. Ja, dan gaan er toch in de verte wat alarmbelletjes rinkelen. Waarom?

BWV 77 is een betrekkelijk korte cantate, fraai symmetrisch opgebouwd: openingskoor, twee recitatief/aria paren en een slotkoraal. Een voorbeeldige zesdelige cantate dus, gebaseerd op de evangelielezing voor de 13de zondag na Trinitatis, Lucas 10, verzen 25-37 met als kern vers 27 ‘Gij zult de Here, uw God, liefhebben uit geheel uw hart en met geheel uw ziel en met geheel uw kracht en met geheel uw verstand, en uw naaste als uzelf.’ Op de vraag wie die naaste dan wel mag zijn, antwoordt Jezus met de gelijkenis van de barmhartige Samaritaan. Tot zover het verhaal.

Oude wijn

Elk cantatedeel waarin een koraalmelodie hoorbaar is, zinspeelt op een structureel en theologisch thema. Soms als statement, dan weer als raadsel. Voor de toehoorders in Bachs tijd waren de melodie en de oorspronkelijke liedtekst gesneden koek. De nieuwe tekst op de nog herkenbare oude melodie dwong hen als vanzelf na te denken en zich te bezinnen op hetgeen zich aan hun oren voltrok.

Bach heeft schier oneindig gevarieerd op dit procedé van oude wijn in nieuwe zakken of nieuwe wijn in oude. En reken maar dat dat werkte, toen en nu, ook al gaat de theologische portee misschien aan menigeen voorbij.

Geniaal openingskoor

Het openingsdeel van BWV 77 op de letterlijke tekst van Lucas 10:27 is een wonderbaarlijk en uiterst gecompliceerd en geraffineerd gecomponeerd werk. Schoonheid, technische vaardigheid en een muzikale preek ineen, dat is wat je hoort. God liefhebben én je naaste, dat is het dubbelgebod en de uitgangsgedachte voor de rest van de cantate.

Zonder een letter aan de gezongen tekst toe te voegen, herinnert Bach zijn gehoor eraan dat Jezus in een ander bijbelboek dat dubbelgebod nader toelicht: ‘Aan deze twee geboden hangt de ganse wet en de profeten’. Bach doet dat door de trompet loud and clear de melodie van het Lutherkoraal ‘Dies sind die heil’gen zehn Gebot’ te laten spelen. In de lage instrumenten (bas, cello, fagot en orgel) klinkt die melodie in alle rust door in twee keer zo lange noten. Met meesterhand vervlecht Bach een ideële grondgedachte van het nieuwe testament, de naastenliefde, met de harde onderlaag van het oude testament, de heilige tien geboden. Al die tuimelende koorinzetten, muzikale grapjes als omkeringen van de melodie, verkleiningen en vergrotingen van motieven, de juichende opperstem (trompet) tegenover het onwrikbaar fundament dat van diezelfde geboden zingt ... in zo’n gecompliceerde harmonie raakt de toehoorder snel het muzikale spoor bijster. Je vraagt je af of de kerkgangers in 1723

werkelijk deze allegorische verbeelding in één keer hebben kunnen bevatten. Heeft Bach hier soms louter voor de oren van zijn God gecomponeerd?
En dat was nog maar het openingskoor.

Twee recitatieven, twee aria's en een vervreemdend slotkoraal

Geen onvertogen woord over de heldere recitatieven die beide aria's introduceren. 'So muß es sein!' zingt de bas terecht na de slotzin van het koor.

Daarna volgt een van Bachs verrukkelijkste aria's. Je zou er sopraan voor willen worden om deze tekst op deze melodie al was het maar voor één keertje in je leven te kunnen zingen.

'Mein Gott, ich liebe dich von Herzen...' en zo maar door. Heerlijk wentelen met die twee gelijkzwevende hobo's in een onmetelijk universum en nooit meer landen.

Nu ja, dat gebeurt natuurlijk toch. De tenor wijst terecht nog eens op het gebod der naastenliefde.

De alt, icoon van de trouwe gelovige, gaat een andere weg. Een vreemde aria in tweeërlei opzicht. Zou je denken, dat de laatste aria in de cantate ons laat delen in vervulling, in blijdschap over Gods hoogste gebod waarna wij allen opgewekt huiswaarts keren. Nee, ook hier heeft Bach een even subtiele als geniale greep in de kast met muzikale/compositorische middelen gedaan. Ja, de alt zingt weliswaar over het menselijk onvermogen om Gods wil te doen. De mens als zwak, onvolmaakt en nederig wezen. Toch zit er in ieder mens een spoor van geestkracht die je boven je eigen verwachtingen kan doen uitstijgen. Dat wilde Bach benadrukken en dus laten horen. Hij koos daarvoor heel verrassend een (schuif)trompet in deze aria, nu eens niet als militant schallend instrument maar zacht en bezielend op een volstrekt zelfverzekerde melodie.

Bach schreef tot slot een vierstemmige zetting van de koraalmelodie 'Ach Gott, vom Himmel sieh darein', maar de door hem gekozen tekst is verloren gegaan. Meer tekstversies zijn daarom mogelijk. Maar het vreemdst van al is toch de raadselachtige melodie die zo onaf eindigt.

Blijft de vraag waarom deze cantate zo zelden wordt uitgevoerd. Te onbegrepen? Te moeilijk? Te ontoegankelijk?

Er is een goede oplossing: herhaal het openingskoor na dat enigmatische slotkoraal.

De Bach Cantorij Baarn voert cantate BWV 77 aanstaande zondag om 19.30 uur voor het eerst uit tijdens de interkerkelijke dienst in de Nicolaaskerk. Voorganger is mevrouw Wies Sarot.

Onder de vocale solisten ziet de cantorij met plezier uit naar de komst van Paulien van der Werff (sopraan), Harda van Wageningen (alt), Roelof Polinder (tenor).

Solisten, koor en orkest met een hoofdrol voor trompettist Ruud Ootes staan onder leiding van Bas Ramselaar, die ook het basrecitatief zal zingen. Organist is Gert Muts.

Verzoeken dit vignet bij het artikel te plaatsen en –indien mogelijk– een foto van Bas Ramselaar, dirigent van de BCB (eigen opname, zie bijlage)